

Casa del Puig

Gisclareny

Ubicació

Comarca:	Berguedà
Lloc/Adreça:	A la falda del Puig de la Baga situat al marge dret del Bastareny damunt del veïnat de l'Hostalet
Emplaçament	Pista de Bagà a Gisclareny, PK, 5 pista forestal que condueix al Puig.Trencall a dreta 500 m
Alçada:	992,2
Coordenades:	
Latitud:	42.26533
Longitud:	1.8093
UTM Est (X):	401799
UTM Nord (Y):	4679923

Classificació

Número de fitxa	08093 - 66
Àmbit:	Patrimoni immoble
Tipologia	Edifici
Estil / època:	Medieval Modern Popular
Segle	XV-XVIII
Estat de conservació	Dolent
Notes de conservació:	La coberta a quatre vessants s'ha esfondrat parcialment a la part de tramuntana i part de llevant. La resta es manté en peus però amb importants filtracions
Protecció	Inexistent
Número inventari	Si.IPA .3337
Generalitat i altres inventaris	
Accés	Fàcil
Ús actual:	Productiu
Titularitat	Privada
Titular:	08092A005000790000YX
Autoria de la fitxa	Pere Cascante i Torrella

Descripció

Important masia de grans dimensions assentada a la falda del pujol denominat "Puig" i en el qual hi ha edificada a la part més alta l'església de Sant Martí. La masia consta de dues parts ben diferenciades; el cos de la masia i els coberts que envolten l'antiga era, avui dia fora d'ús. La masia és de planta més aviat quadrada és d'estructura clàssica de tres cossos i compost per una planta baixa, un primer pis i unes golfes separades per forjats de fusta i coberta amb teulada a quatre vessants damunt de cavalls, llates de fusta i arcs de pedra. Aquest fet fa que es caracteritzi per ser una de les masies més singulars del municipi i comarca degut a que es conserven pocs exemples de masia amb teulada als quatre vents. En quant a l'organització de les seves façanes hi ha un predomini del massís respecte el buit llevat de la façana principal que s'orienta a migdia i en que hi ha un predomini de les obertures. Aquesta façana es distribueix mitjançant tres arcs de mig punt a la planta baixa, que coincideixen amb tres finestres simètriques i rectangulars al primer pis i tres obertures més a nivell de sota teulada amb mides i dimensions diferents. La façana oest també té un predomini del buit respecte el massís, sobretot a prop de la cantonada sud-oest on hi ha la mateixa distribució que la façana principal; és a dir mitjançant una arcada a la planta baixa, una finestra de mida rectangular al primer pis i una finestra de petites dimensions a la part superior. A la resta de la façana només hi ha dues obertures més; una al primer pis i una darrera a la planta de sota teulada. La façana nord i la est tenen una distribució més irregular i aleatòria de les seves obertures a més val a dir que tenen una alçada menor ja que aprofiten el desnivell del terreny natural i les obertures que s'hi obren corresponen a la planta primera. Entre elles cal destacar dues portes allindades i també dues finestres de petites dimensions. Finalment la façana est és la que té les obertures disposades de forma regular a base de tres finestres a la planta baixa, tres finestres de majors proporcions al primer pis i altres tres al sota teulada. L'aparell de les seves façanes és molt heterogeni i divers fruit de les diferents reformes i ampliacions que ha patit al llarg del temps. En destaca un cos originari a tocar de la cantonada nord-est, de planta quadrada amb carreus de pedra tosca a les cantonades i parament de carreus de pedra més aviat ben treballats i escairats, units amb argamassa de calç i col·locats en filades més aviat regulars. Una altre part que resulta una ampliació d'aquest cos i que correspon amb la segona crugia de la masia per la part de migdia també té un aparell de carreus de pedra ben treballats i escairats, units amb argamassa de calç i col·locats en filades més aviat regulars i horitzontals. La part de la façana principal i orientada a migdia és amb aparell de pedra a la planta baixa i maçoneria revestida de morter de calç de color vermellós i tàpia a la part superior, La part nord és la que té una fàbrica més senzilla, heterogènia i barroera de maçoneria, barrejada amb fragments de teula i maó a trenca junt. Un tràfec de una filada de teula girada, una maó pla col·locat en punta corona i de forma simple i unifica les quatre façanes. A sota d'algunes teules hi han restes d'haver estat decorades amb motius geomètrics. Adossat a la cantonada sud-oest hi han restes d'una estructura o cobert que s'incorpora a dins del parament de la casa considerant-se anterior. Aquest cobert quedaria delimitat per un baluard que el separa del camí que puja a l'església de Sant Martí i tanca el recinte de l'era i els coberts de la masia que s'estenen en sentit sud-oest. Aquests elements es disposen de forma allargassada al costat del camí i també transversalment tancant el recinte per la part sud. Es conserven de forma parcial ja que de tots ells només es conserva en bon estat el que tanca per migdia ja que ha estat rehabilitat recentment. Es tracta d'una nau rectangular formada per una planta baixa i un primer pis cobert amb teulada a dues vessants de bigues de ciment i coberta ceràmica i amb el carener perpendicular a la façana principal orientada a tramuntana. La planta baixa és de maçoneria de carreus de pedra mal treballats i escairats, units amb argamassa de calç de color marró i vermellós i filades irregulars. Entre el conjunt de les obertures que s'hi obren cal destacar tres portes d'entrada a la planta baixa que serveixen de suport a tres pilars de sosteniment de la coberta. La part superior ha estat refeta modernament com a cobert agrícola amb maó arrebossat. Aquest cos s'utilitza com a quadra i cobert per al bestiar. Tancant el recinte per llevant i seguint l'orografia del terreny hi ha un mur o baluard de pedra que tanca el conjunt de coberts i s'uneix al volum principal de la masia.

Observacions:

Resulta difícil establir un compendi de fases cronològiques en l'evolució d'aquest gran edifici. Amb tot i segons el que hem pogut observar sembla que l'origen de la masia es trobaria a l'angle nord-est on s'endevina una estructura quadrangular d'uns 4 x 4 m amb les cantonades ben definides en pedra tosca i aparell de pedra calcària. Tanmateix tot fa pensar en una possible torre de defensa auxiliar a la masia. Des d'aquest punt inicial la masia deuria créixer en direcció sud, est i oest afegint-se diverses crugies. Aquest primera cos es dataria de l'època baix medieval i aniria relacionat amb un primer volum que es desenvoluparia en sentit sud mitjançant una nau rectangular. D'aquest primer volum es generaria una ampliació també cap a migdia a mitjans del segle XVI i possiblement a principi del segle XVII donant lloc a l'estructura actual de la masia amb façana porticada a la planta baixa. Tot fa pensar que la paret de tramuntana seria la més tardana de totes i datada de mitjans del segle XVIII. Pel que fa la coberta a quatre vessants pensem que deuria ser dels darrers temps de la masia ja que en un principi la coberta deuria ser a dues vessants. No obstant de masies amb teulada a quatre vessants se'n conserven a la comarca del Berguedà al Puig de Capolat, masia els quatre vents de l'Espunyola, masia de Vilalta de Santa Maria de Merlès, Boatella a Borredà o el mas del Raurell a Sagàs, entre altres. Totes elles resulten datar de mitjans del segle XVII o XVIII i parteixen d'una seqüència evolutiva. El paral·lel més proper al Puig de la Baga seria el Puig de Capolat

Història

Segons Martín a parròquia les vil·les que s'han esmentat amb els seus termes, els quals afronten, per una banda, amb el terme de Bagà, per l'altra, amb gons Martín (Martín, 2005) l'indret del Puig ja apareix esmentat en l'acta de consagració de Sant Miquel de Turbians el 948 "..entrego a l'esmentadel terme de Vallcebre, el de Saldes i, per l'altra, amb els termes de Molnell o del Puig [de Sant Martí]." (Martín, E inèdit del doc.ADCU). Posteriorment el lloc de Puig ens és esmanetat amb les donacions del monestir de Sant Lloç prop Bagà el 961 "in valla buchranense, casas curtes et ortos, terras et vineas cultas vel incultas molendinis, aquis, aquiductis in Vilalta et in Marolaet in ipso Puio, et in Rus et Perdinela" (Serra i Vilaró, J; 1989. Llibre III P.82). Tanmateix és en la documentació d'aquest monestir quan se'n fa major referència ja que el 983 i posteriorment el 1003 es fa una donació de terres del mas Puig. I parla també d'un lloc dit Querol proper al Puig "I pècia de vinea ad domum Scti Laurencii monasterii, qui est in valle Buchuranense. Et advenit illa ipsa vinea de comparacione, in chomitatum Cerdaninense, in valle Buchuranense, in apennico de ipso Puio, in locum qui dicunt Cherol". El document esmenta les afrontacions que són "In vinea de Olibane vel eres suos, et de alia in ipsa Rocha Rotunda, et de III in vinea de Orifeitaqyi fuit condam..." (Bolós-Pagès, 1986) Bolós interpreta com a Sant Martí del Puig sense poder especificar la roca rodona. Nosaltres pensem que la roca rodona podria correspondre el pujol arrodonit on més tard s'hi alçà l'església de Sant Martí. Per tant és molt probable que aquest mas ja existís el segle X.. L'església de Sant Martí aviat es va convertir en una parròquia ja que el 1197 se l'esmenta com una parròquia. El 1288 el capellà del Puig Berenguer de Gaamir va arrendar del clergue de Gavarrós (Berenguer de Ça Rocha) amb totes les entrades, oblacions, defuncions, conreus, cases, possessions i altres drets que posseïen i li corresponien com també tot el de la seva església i sufragània de santa Maria de Faia (santa Magdalena) (Serra i Vilaró, J ;1989 Ob cit. Llibre III. P.253) . Aquest acord incluïa a Ça Rocha de residir a la parròquia "ibi residentiam pesonalem"i garantir servei religiós a les esglésies. Segons Serra i Martín conflictes posteriors acabaren imposant una multa de 150 sous a Gaamir i la confirmació de Berenguer de Ça Rocha com a rector del Puig. Altres documents són el 1295 l'església va rebre una deixa testamentària de 20 sous per part de Galceran de Pinós i Santa Maria de Faia de 10 sous. S'hi té documentada una petita comunitat de clergues que hi feien oficis diurns i també nocturns. En quant al mas del Puig sabem que era una mas que pagava els censos, delmes i primícies a l'església de santa maria del Castell de Bagà, juntament amb Sant iscle de Molnell. (Serra i Vilaró, Baronies). Consta que el 1368 el rector del Puig va entraren brega amb els

homes de Berga als plans de Reboll. En conseqüència els bisbe d'Urgell va absoldre a tots els rectors i en va reposar de nous. També hi ha esment el 1399 que els prohoms del Puig van comprar als cònsols de Bagà un encencer, una custòdia de llautó en la que nen van pagar 2 lliures i quatre sous (Baronies, ob cit. P47). El mas Puig era propietat del rector de l'església de Santa Maria del Castell de Bagà. La importància del lloc del Puig era cabdal pels barons de Pinós. Tant és així que els rectors d'aquesta parròquia van finançar la construcció de la capella de Santa Maria a l'església de Sant esteve de Bagà. Així el 1396 es cobreix "la quapela nova de sent guyla (Julià)" a l'angle sud-oest del temple que va ser per Oliver Saig, rector de Sant Martí del Puig. A la clau de la volta s'hi va gravar "el ont floré" un puig coronat per una flor de lis fent referència al Puig i la qual n'era titular Oliver Saig (Galí, F, D i Lacuesta, C , R, 2010). El lloc i casa del Puig va tenir una llarga importància en el paper de kes baronies de Bagà. De la casa del Puig al llarg dels segles XVI i XVII es va esmentant, de forma continuada i és especialment el segle XVIII quan està a sota les mans dels Bover, una rica família que compra aquest mas el 1758 i que tenia propietats al mas Campà (Cal Ros), Molnell, entre altres. Segons el cadastre de 1754 la casa del Puig estava arrendada per quatre anys a Francesc Camprubí que també tenia arrendada la finca de Murcurols, la Pelosa i l'Hospitalet. Segons Martín (Martín, 2005) les condicions d'arrendament de la casa del Puig reservaven als Bover l'ús de la casa excepte dues estances per a guardar grans. També quedava per ells l'ús de la fruita que es produís, l'hort i el canamar, una quartera de rompuda i totes les rompudes que es fessin als emprius de Gisclarenycom el dret de pasturar els bous de pasturar a bast". Sembla que els Bover van decidir arrendar el mas per pagar una important quantitat de 8000 ll. que tenien amb la comunitat de preveres de l'església de la Pobla de Lillet, lloc de la qual n'eren originaris. En el cadastre de 1776, la masia figura a nom dels Bover (AMG, cadstre 1776) i sabem a través de la documentació eclesiàstica que alguns dels rectors de l'església de Gisclareny i del Puig procedieb d'aquesta mateixa casa. Així Julià i Martí Bover eren germans sacerdots i fadristerns ja que l'hereu del mas era Joan Bover i segons Martín encara hi havia un altre germà de nom Josep que era ferrer. Julià va ser rector durant 18 anys a Gisclareny on el seu testament va encarregar un enterrament amb dotze sacerdots, tes misses cantades i una ofrena de pai i vi a l'església de Sant Martí. Va donar 900 lliures a la fundació de Sant Julià i va nomenar al seu germà Martí sacerdot de Gisclareny i li va encarregar que fes dotze misses anuals els dies especificats i va crear una causa pia de " col-locar donzelles en espiritual matrimoni" i especificant que fossin filles dels germans donant-los uina pensió de 20 lliures anuals en el moment del casament. Aquesta dot s'havia de donar als descendents de l'hereu de forma perpetua mente que la la resta de germans només es lliurés fins a la quarta generació (Martín, 2005. P.33). Els Bover van residir al mas del Puig fins a la fi del segle XVIII, car el segle XIX la masia era a mans de la rica família de Joan Vilella de Brocà , la qual posseïa cal Ros, l'Hostalet i el molí del Puig. La família es va traslladar a Bagà. En el cens de 1863 la masia del Puig era arrendada per Francesc Russell i pagava 6960 rals de contribució rural, 162 de contribució urbana, 875 per a contribució per al bestiar i un total de 7997 rals i hi havia un total de 12 persones majors de 7 anys. La masia va sobreviure la migració de 1900. Consta que va ser abandonada als anys'50. Francesc Caballè (Caballè i Cantalapiedra, F; 1995) "aquesta casa va ser una de les primeres en tenir servei d'aigua potable en una font no gaire llunyana". Segons algunes imatges de Lluís Estasen de

Bibliografia

BOLÓS MASCLANS, J; PAGÈS(1986). El monestir de Sant Llorenç prop Bagà. Artestudi. Barcelona. P .71, 200. CABALLÈ I CANTALAPIEDRA, F (1996). Les tres-centes cases de Giscareny. Columna Albí. P.55. GALÍ F, D; LACUESTA CONTRERAS, R (2010). Evolució històrica i constructiva de l'església de Sant Esteve de Bagà a partir de les fonst documentals. SPAL (Inèdit). MARTIN, E (2005 Una mirada sobre la història de Gsclareny.P.15, P.32, 33; . GENERALITAT DE CATALUNYA. Inventari de Patrimoni arquitectònic (IPA). Fitxa núm. 3337; ESTASSEN , LL (1913). "masia el Puig". Fons fotogràfic del Centre excursionista de Catalunya. Núms. 2570. GALLARDO GARRIGA, A (1930) "ermita i masia de Gisclareny". Fons fotogràfic de Centre Excursionista de Catalunya EMX-C-3143. SERRA i VILARÓ , J

(1989). Les Baronies de Pinós i Mataplana. Investigació als seus arxius. Llibres I, II i III. DDAA (2007).
Catàleg específic de masies i edificacions rurals de Gisclareny. Fitxa. 044. AHG, cadastre de 1776 ACA.
Llibrets de compliment pasqual. Amillament de 1863. Extret de Martín, E; 2005. Annex 21 i 22.. ADCU.
Acta de consagració de Sant Miquel Turbians (inèdit)

